

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У роботі представлені результати теоретичного дослідження проблеми соціально-психологічної адаптації іноземних студентів до умов освітнього середовища закладу вищої освіти. Зазначено, що якісна підготовка фахівців та відносна доступність вищої освіти заохочують іноземних студентів до навчання в освітніх закладах України. Метою роботи є теоретико-методологічний аналіз вивчення проблеми соціально-психологічної адаптації іноземних студентів до умов освітнього середовища у зарубіжній та вітчизняній психологічній літературі.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження: аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми адаптації студентів, зокрема й іноземних, до навчання у вищих навчальних закладах, а також їх узагальнення й систематизація.

Розкрито труднощі адаптації іноземних студентів – вони залежать від національних та регіональних характеристик і змінюються від курсу до курсу. Процес ускладнюється декількома проблемами: налагодженням соціальних контактів, подоланням мовного бар'єру, самореалізацією у новому соціумі та інтеграції у ньому, позбавленням від стереотипного сприйняття представників іншої культури, розвитком толерантного ставлення до учасників міжкультурного спілкування та взаємодії, подоланням культурного шоку, а також пристосуванням до цінностей нового суспільства.

Визначено, що соціально-психологічна адаптація є процесом активного пристосування до вимог середовища. З позицій системного підходу це явище розглядається як безперервний процес взаємозумовляючого впливу людини та її соціального оточення, успішність і адекватність якого залежить як від індивідуально-психологічних особливостей, так і від чинників середовища.

Зазначено, що психофізіологічна, інтелектуальна, соціокультурна та інші сфери адаптації, постають окремими аспектами єдиного процесу соціально-психологічної адаптації. Як правило, в природних умовах ЗВО щодо іноземних студентів діє не окремий фактор, а багатопаровий комплекс факторів середовища в якому вони опинились.

Встановлено, що соціально-психологічна адаптація іноземних студентів, як складне, міждисциплінарне, процесуальне утворення – є результатом активності студента і включає концентрування та використання його особистісних регулятивних можливостей.

Ключові слова: адаптація, іноземні студенти, освітнє середовище, соціально-психологічна адаптація, соціалізація, девіантна адаптація, діяльність, спілкування.

Постановка проблеми. У сучасній науці і практиці поняття соціально-психологічної адаптації займає ключові позиції щодо розробки методів допомоги людям, що опинилися у складній життєвій ситуації. Однією з актуальних проблем сучасної психологічної науки є соціально-психологічна адаптація іноземних студентів до освітнього середовища вищого навчального закладу. Адже глобалізаційні процеси сучасного світу не оминули й вищу освіту і тому, якісна підготовка фахівців та відносна доступність вищої освіти заохочують іноземних студентів до навчання в освітніх закладах України. Тут важливим буде відмітити, що в умовах скорочення бюджетної і контрактної форми навчання підготовка іноземних студентів є запорукою збереження стабільного фінансового доходу закладу вищої освіти (ЗВО), а отже і збереження робочих місць. Окрім вищезазначеного, навчання іноземних студентів підвищує статус та імідж українських ЗВО.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Соціально-психологічна адаптація є процесом активного пристосування до вимог середовища. З позицій системного підходу це явище розглядається як безперервний процес взаємозумовлювального впливу людини та її соціального оточення, успішність і адекватність якого залежить як від індивідуально-психологічних особливостей, так і від чинників середовища (Г. Балл).

Дослідження за цією проблематикою переважно були пов'язані з вивченням загальних закономірностей адаптаційного процесу, його структури, механізмів та принципів реагування (С. Гарькавець); питаннями соціальної адаптації особистості як специфічної форми її соціальної активності (Н. Завацька); з'ясуванням особливостей соціально-психологічної адаптації студентської молоді вищих навчальних закладів в аспекті часу її динаміки, змісту і критеріїв, видів та результатів адаптації (Ю. Бохонкова); встановленням особливостей дезадаптації та регуляції поведінки особистості (В. Бочелюк); визначенням специфіки адаптації переселенців у новому соціокультурному середовищі (О. Блинова).

Порушення процесу адаптації є наслідком дисфункції соціо- і психогенезу (Ю. Александровський), відхилень у механізмах психічного

пристосування внаслідок стресів та порушень процесу взаємодії між особистістю та суспільством (П. Анохін). Водночас не всі прояви дезадаптованої поведінки пов'язані з порушеннями психічного розвитку і можуть залишатися у межах соціально прийнятих норм поведінки, зокрема у дітей порушення таких норм може відбуватися тому, що дитина їх ще не засвоїла. Отже, нині все більшої актуальності набуває проблема соціально-психологічної адаптації особистості на етапі її розвитку та становлення (А. Авцин).

Мета статті полягає у теоретико-методологічному аналізі вивчення проблеми соціально-психологічної адаптації іноземних студентів до умов освітнього середовища у психологічній літературі, зокрема, і у вітчизняній.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження: аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми адаптації студентів, зокрема й іноземних, до навчання у вищих навчальних закладах, а також їх узагальнення й систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія соціально-психологічної адаптації розвивається в руслі різних психологічних підходів і напрямів. Дослідження адаптації мають тривалу історію і ведуть свій початок з природничих наук: біології, фізіології, медицини. Пізніше поняття адаптації було перенесене у соціологію і психологію. Поняття «адаптація» або «пристосування» має багато інтерпретацій і застосовується в різних областях. Термін «адаптація» (лат. *Adaptation* – пристосування) уперше був введений Аубертом і став широко вживаним у медичній і психологічній літературі, де він означав зміну чутливості аналізаторів під впливом пристосування органів чуття до діючих подразників. З філософської точки зору адаптація є діалектичною єдністю динаміки і стабільності і є аспектом життєдіяльності особи і виду, у якому реалізується фундаментальна властивість матерії до самозбереження і розвитку у конкретних умовах існування (Ромм, 2006). У Великому тлумачному словнику сучасної української мови одним з визначень адаптації є наступне – «пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2007). Але в різних сферах застосування, залежно від використання, цей термін має різні значення. У Тлумачному російсько-українському словнику психологічних термінів виділяються три аспекти його вживання психології: як термін, що позначає фізіологічну, професійну та соціально-психологічну адаптацію. У рамках цієї роботи нас більше цікавить третя сфера, де дається наступне визначення: «Соціально-психологічна адаптація – адаптація до нових для особистості або групи соціальних умов діяльності». Таким чином, вважається, що хтось «адаптувався до нового середовища» (Тлумачний словник психологічних термінів, 2007). Саме у цьому сенсі найчастіше використовується термін

«соціальна адаптація». Наведемо деякі приклади визначення цього поняття.

Соціальна адаптація – це інтеграційний показник стану людини, що відображає його можливості виконувати певні біосоціальні функції, а саме:

- адекватне сприйняття навколишньої дійсності і власного організму;
- адекватна система стосунків і спілкування з оточенням; здатність до праці, навчання, до організації дозвілля і відпочинку;
- здатність до самообслуговування і взаємобслуговування в сім'ї і колективі;
- мінливість (адаптивність) поведінки відповідно до очікувань інших (Прохоров, 2005).

Соціальна адаптація – одночасно і процес, і стан. Як процес вона здійснюється для того, щоб поведінку індивіда привести у відповідність до існуючої системи норм і цінностей. Л. Беляєва у своїх працях стверджує, що як стан, адаптація – це характеристика стосунків індивіда з довкіллям, яке служить вираженням успішності адаптації як процесу. Процес активного включення у соціальне середовище прийнято вважати соціальною адаптацією.

У цій статті ми будемо покладатися на загальне визначення, яке подано у психологічному словнику: «Соціальна адаптація – це:

- постійний процес активного пристосування індивіда до умов нового соціального середовища;
- результат цього процесу» (Боярин, 2013).

Співвідношення цих двох компонентів визначають характер поведінки, залежать від цілей і ціннісних орієнтацій людини, можливостей їх досягнення в соціальному середовищі. Незважаючи на безперервний характер процесу соціальної адаптації, його зазвичай пов'язують з періодами кардинальних змін діяльності індивіда і його соціального оточення.

Виділяють два основні типи адаптаційного процесу, які формуються залежно від структури потреб і мотивів індивіда:

- 1) тип, що характеризується переважанням активної дії на соціальне середовище;
- 2) тип, що визначається пасивним, конформним прийняттям цілей і ціннісних орієнтацій групи.

У взаємодії між індивідом і соціумом можуть бути виділені два діалектично взаємопов'язані етапи: 1) *соціалізація* і 2) *соціальна адаптація*. *Соціальна адаптація* служить логічним підсумком глобального процесу соціалізації, тоді як *соціалізація* є етапом становлення індивіда і залучення його до основних норм, цінностей і соціокультурних інституцій для виконання в подальшому тієї або іншої соціальної ролі. Соціальна адаптація, у

найзагальнішому вигляді, розкриває і уточнює ідентичність особи, гармонізуючи тим самим сенси і стратегії її життєдіяльності в динамічному, соціокультурному середовищі (Ромм, 2006). Соціальна адаптація є неодмінною умовою і результатом успішної *соціалізації*, яка, як відомо, відбувається в трьох основних сферах: *діяльності, спілкування і свідомості*. У сфері діяльності відбувається розширення видів діяльності; у сфері спілкування відбувається розширення кола спілкування, наповнення і поглиблення його змісту, засвоєння норм і правил поведінки, прийнятих в суспільстві. У сфері свідомості – формування образу «власного Я» як активного суб'єкта діяльності, осмислення своєї соціальної приналежності і соціальної ролі, формування самооцінки. В процесі соціалізації і, зокрема, соціальної адаптації проявляється об'єктивна її потреба бути «як усі». Процес соціалізації з певних об'єктивних або суб'єктивних причин може ускладнюватися. Так, входження в суспільство може бути ускладненим внаслідок особливостей його фізичного або психічного розвитку. Або засвоєння особистістю соціальних норм і цінностей спотворюється в результаті негативного впливу середовища, в якому вона перебуває. В результаті вона «випадає» з нормальних соціальних стосунків і, як наслідок, потребує спеціальної допомоги для успішної інтеграції в суспільство.

Вагомим науково-теоретичним доробком є психологічна спадщина і практично-наукова діяльність видатного українського вченого, психолога, педагога і організатора психологічної науки Г. Костюка. Ідея індивідуалізації розвитку є однією з провідних у всій психологічній системі науковця. Г. Костюк наголошував, що дитина не є пасивним автоматичним продуктом свого середовища, яке не можна розглядати чисто зовнішньо як механічну сукупність певних обставин. Важливо зважати на те, як це середовище відображається у свідомості, які думки, почуття, прагнення, інтереси в ній збуджує. Г. Костюк вважав, що треба аналізувати його у зв'язку з дійовим ставленням самої дитини до цього середовища. Таке розуміння дає змогу визначити причини суттєвих відмінностей. При цьому він наполягав на вирішальній ролі у розвитку індивідуальної психіки засвоєння соціального досвіду, що у тому числі, досягається за допомогою цілеспрямованих педагогічних впливів.

Реальним і дійсним є, за Г. Костюком, тільки таке середовище, що визначає діяльність індивіда. Він говорив, що не все те, що оточує дитину, є дійсним середовищем її розвитку. Впливають на цей процес тільки ті умови, з якими вона вступає в той чи іншій дієвий зв'язок. Середовище впливає на розвиток індивіда через його діяльність.

Як стверджують А. Петровський та М. Ярошевич, важливим аспектом соціальної адаптації є прийняття індивідом певних соціальних ролей. Цим зумовлено віднесення соціальної адаптації до одного з основних соціально-

психологічних механізмів соціалізації особи. Ефективність соціальної адаптації значною мірою залежить від того, наскільки адекватно індивід сприймає себе і свої соціальні зв'язки.

У вітчизняній психології і соціології адаптація розглядається з позиції включеності індивіда у спільну діяльність, яка визначається спільністю цілей і ціннісних орієнтацій колективу.

У всіх концепціях, що розглядають соціальну адаптацію, можна виділити деякі загальні риси: скрізь йдеться про взаємодію особи і середовища, причому особа виступає як активний суб'єкт цієї взаємодії і адаптується до середовища відповідно до своїх потреб, інтересів, прагнень. Практично в усіх визначеннях підкреслюється, що адаптація – це процес пристосування і результат цього процесу. Крім того, соціальна адаптація розглядається як характеристика взаємовідносин індивіда з соціальним середовищем, взаємовідносин з людьми.

Одним з видів соціальної адаптації є адаптація *соціально-психологічна*, тобто така взаємодія особи і соціального середовища, яка призводить до оптимального співвідношення цілей і цінностей особи і групи. Цей вид пристосування припускає пошукову активність особи, усвідомлення нею свого соціального статусу і соціально-рольової поведінки, ідентифікацію особи і групи в процесі виконання спільної діяльності, прийняття індивідом норм, цінностей і традицій соціальної групи (Завацька, 2017).

Показниками успішної соціально-психологічної адаптації є високий соціальний статус індивіда в даному середовищі, а також його психологічна задоволеність цим середовищем в цілому і його найбільш важливими елементами.

Показниками низької соціально-психологічної адаптації є, за умови переміщення індивіда в інше соціальне середовище, аномія і поведінка, що відхиляється від загально прийнятих норм. Успішність адаптації залежить від характеристик середовища і індивіда. Чим складніше нове середовище (наприклад, більше соціальних зв'язків, складніше спільна діяльність, вище соціальна неоднорідність), чим більше відбувається в ній змін, тим є важчою для індивіда соціально-психологічна адаптація.

А. Налчаджян виділяє декілька видів адаптації: нормальна адаптація, девіантна або неконформістська адаптація, патологічна адаптація. Нормальна адаптація – це адаптивний процес особи, що приводить її до стійкої адаптованості в типових проблемних ситуаціях без патологічних змін її структури і без порушень норм тієї групи, в якій протікає активність індивіда.

Виділяють також *змішаний тип соціально-психічної адаптації*, який здійснюється в тих проблемних ситуаціях, коли людина частково фрустрована,

але одночасно стоїть перед вирішенням конструктивних завдань, пов'язаних з її соціальними ролями.

Один з видів соціально-психологічної адаптації – девіантна адаптація. Девіантна адаптація умовно може бути поділена на два основні підвиди: неконформістська адаптація і новаторська (інноваційна, творча) адаптація (Матейко, 2017). Неконформістська адаптація – такий процес соціально-психічної адаптації особи, завдяки якому вона долає внутрішньогрупову проблемну ситуацію незвичними для членів цієї групи способами і шляхами і через це опиняється в конфліктних стосунках з нормами групи і їх носіями. Відповідно, у особи виникають нові проблемні ситуації, які вимагають нових адаптивних механізмів і тактик поведінки. Дуже важливим різновидом девіантної адаптації є інновативна (новаторська) або творча поведінка – певна діяльність або виконання ролі, в результаті якої особа створює нові цінності, здійснює нововведення в тих чи інших областях культури.

Патологічна адаптація – це такий соціально-психологічний процес (активність особи в соціальних ситуаціях), який повністю або частково здійснюється за допомогою патологічних механізмів і форм поведінки і призводить до утворення патологічних комплексів характеру, що входять до складу невротичних і психотичних синдромів (Боярин, 2013).

Разом з адаптацією особи до зовнішніх, об'єктивних соціальних ситуацій, деякі автори (І. Албегова) вважають, що існує і внутрішня адаптація (коадаптація). Внутрішня адаптація має ряд різновидів:

- внутрішня адаптація, спрямована на вирішення внутрішніх конфліктів і інших внутрішньопсихічних проблем особи;
- внутрішня структурна адаптація у вузькому сенсі – це процес координування якого-небудь адаптивного механізму;
- внутрішня структурна адаптація в широкому сенсі: пристосування адаптивного механізму або адаптивного комплексу до усієї структури особи (Албегова, 2006).

Зовнішню і внутрішню адаптації доповнює *реадаптація*, яку розглядають як різновид соціально-психологічної адаптації особи. Її суть полягає в наступному: якщо адаптована в певному соціальному середовищі (у групі) людина опиняється в новій групі, у якій переважають інші цінності, інші норми і форми поведінки, де провідна діяльність теж інша, то перед ним виникає завдання *реадаптації* (Албегова, 2006), яке в новому середовищі супроводжується переглядом і частковою або повною відмовою від деяких адаптивних механізмів, їх комплексів і стратегій.

Реоадаптація – комплекс заходів, спрямований на пристосування на тому

або іншому рівні до умов зовнішнього середовища. Реадаптація, на думку багатьох учених, є етапом реабілітації, на якому переважають психосоціальні методи впливу та стимуляції соціальної активності. У цілому це поняття використовується для позначення процесу активного пристосування індивіда, що опинився у важкій життєвій ситуації, до змінених умови середовища (Зевацька, 2017).

Оскільки ефективна соціально-психологічна адаптація до освітнього середовища ЗВО забезпечує взаємодію об'єкта із соціальним та інтелектуальним середовищем закладу, а також передбачає формування нових якостей особистості, професійну ідентифікацію, формування нового соціального статусу, придбання нових цінностей, осмислення значущості майбутньої професії, тому ми можемо стверджувати, що адаптація до освітнього середовища ЗВО – одна з форм пристосування студента, вона має ті ж компоненти, що і будь-який інший соціально-психологічний адаптивний процес.

Оскільки відомо, що соціальна адаптація студентів поділяється на: *професійну*, що проявляється у пристосуванні до нових змісту, умов та організації освітнього процесу і у формуванні навичок самостійності в науковій роботі та *соціально-психологічну*, що передбачає пристосування особистості до групи і взаємовідносин в ній, формування власного стилю поведінки. Соціально-психологічна адаптація передбачає оволодіння особистістю ролі студента під час входження в нову соціальну ситуацію – це конкретний процес соціалізації.

Іноземні студенти, маючи специфічні культурологічні, етнічні та психологічні особливості, змушені долати різного роду психологічні, соціальні, моральні, релігійні бар'єри, освоювати нові види діяльності і форми поведінки.

Оскільки адаптація іноземних студентів до нових соціологічних, психологічних, та культурних умов при вступі до вишу є основним чинником, який впливає на ефективність освітнього процесу, тому іноземці, що приїхали на навчання в нашу країну, опиняються в надзвичайно складній ситуації: вони змушені не тільки освоювати новий вид діяльності – навчання у вищому навчальному закладі (підготовка до майбутньої професії), а й адаптуватися до нового соціокультурного простору.

Як стверджує В. Мізюк, труднощі, які іноземний студент відчуває під час перебування в новій країні, можна поділити на три основні групи:

1) психофізіологічні труднощі, пов'язані з перебудовою особистості, «входженням» у нове середовище, психоемоційним напруженням, зміною клімату і т.д.;

2) навчально-пізнавальні труднощі, пов'язані з недостатньою мовною підготовкою, подоланням відмінностей у системах освіти; адаптацією до нових вимог і систем контролю знань;

3) соціокультурні труднощі, пов'язані з освоєнням нового соціального і культурного простору ЗВО; подоланням мовного бар'єру у вирішенні комунікативних проблем. Зміни умов та побуту, відсутність звичного комфорту нерідко заважають студентам зосередитися на навчанні. Їм доводиться самостійно себе обслуговувати. Культурні традиції та регіональні особливості грають важливу роль у формуванні адаптаційних навичок в іноземних студентів (Мізіук, 2014).

Однак, варто відзначити, що у зарубіжній науковій літературі (Pegrez, 1992; Holmes, 1991) виділяють наступні форми дезадаптації особистості в процесі навчання:

1. Несформованість елементів і навичок навчальної діяльності.
2. Несформованість мотивації навчання.
3. Нездатність довільної регуляції поведінки.
4. Невміння пристосуватися до темпу навчальної діяльності.

Наслідками соціально-психологічної дезадаптації науковці вважають втрату сформованих позитивних установок і відносин студента-першокурсника.

Важкоздоланим наслідком дезадаптації є стан напруженості і фрустрації, зниження активності студентів у навчанні, втрата інтересу до громадської роботи, погіршення поведінки, невдачі на сесії, іноді - втрата віри у свої можливості, розчарування у життєвих планах. Усе це призводить до психічного перевантаження, що власне і знижує адаптаційні можливості і, як наслідок, сприяє порушенню психічного здоров'я особистості (Осипенко, 2016).

Як зазначає В. Осипенко, труднощі адаптації, з якими у процесі навчання стикаються іноземні студенти і які можуть призвести до соціально-психологічної дезадаптації відмінні за змістом від труднощів українських студентів. Вони залежать від національних та регіональних характеристик і змінюються від курсу до курсу. Процес адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ ускладнюється декількома факторами. Адаптація студента-іноземця до умов іншого середовища пов'язана з багатьма проблемами: налагодженням соціальних контактів, подоланням мовного бар'єру, самореалізацією у новому соціумі та інтеграції у ньому, позбавленням від стереотипного сприйняття представників іншої культури, розвитком толерантного ставлення до учасників міжкультурного спілкування та взаємодії, подоланням культурного шоку, а також пристосуванням до цінностей нового суспільства (Осипенко, 2016).

Позитивний соціометричний статус особистості у групі; комунікативна компетентність та конструктивність стратегій поведінки, спрямованих на пошук компромісу; самосприйняття та адекватна самооцінка; система ціннісних орієнтацій та мотивація; адаптивне освітнє середовище вищого навчального

закладу в цілому – є необхідними чинниками ефективної соціально-психологічної адаптації.

Висновки. Всупереч існуючим відмінностям у психофізіологічній, інтелектуальній, соціокультурній та інших сферах адаптації, які тісно переплітаючись в реальності, постають окремими аспектами єдиного процесу соціально-психологічної адаптації. Як правило, в природних умовах ВНЗ щодо іноземних студентів діє не окремий фактор, а комплекс факторів середовища в якому вони опинились. Тому, адаптивну поведінку розглядають як когнітивне, емоційне та конативне функціонування суб'єкта освітньої діяльності, що забезпечує розвиток його особистості. Отже, виходячи з вищезазначеного, соціально-психологічна адаптація іноземних студентів – це складне, міждисциплінарне, процесуальне утворення, що є результатом активності студента і включає концентрування та використання його особистісних регулятивних можливостей.

Література

1. Албегова И. Ф. Социальная адаптация. Ярославль: ЯрГУ, 2006. 112 с.
2. Боярин Л. В. Теоретичний аналіз вивчення проблеми соціальної адаптації у психологічній літературі. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2013. № 3. С. 54 – 60.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). Уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
4. Завацька Н.С. Розвиток адаптаційного потенціалу та комунікативної компетентності молоді у кризовому суспільстві. *Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології»*, 30 лист.-1 груд. 2017 р., м. Харків. Х. : Вид-во Національного університету цивільного захисту України, 2017. С. 91 – 92.
5. Матейко Н.М. Психологічний супровід особистості як складова збереження психічного здоров'я у процесі професійної підготовки. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців»*, м. Хмельницький, 30–31 березня 2017 р. Хмельницький, 2017. С. 35-37.
6. Мізюк В. М. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища Івано-Франківського національного медичного університету. *Галицький лікарський вісник*. 2014. Т. 21, Ч 1. С. 82 – 84.
7. Осипенко В. А. Соціально-психологічні чинники адаптивної поведінки студентів-медиків: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Сєвєродонецьк, 2016. 20 с.

8. Прохоров А. О. Саморегуляция психических состояний: феноменология, механизмы, закономерности. М: ПЕРСЭ, 2005. 352 с.
9. Ромм М. В. Философия и психология адаптивных процес сов. М.: Издательство психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2006. 296 с.
10. Тлумачний словник психологічних термінів. Словник. В. Й. Бродовська, В. О. Грушевський, І. П. Патрик К.: ВД «Професіонал», 2007. 512 с.
11. Perrez M. Stress, Coping and Health. A Situation-Behavior Approach. Theory, Methods, Applications. Seattle-Toronto-Bern, 1992. 319 p.
12. Holmes C. A. Psychopathic disorder: a category mistake? J. of medical Ethics, 1991. V. 17. № 2. P. 86–88.

References

1. Albehova Y. F. *Sotsyalnaia adaptatsiia. [Social adaptation]*. Yaroslavl: YarHU, 2006. 112 s. [in Russian].
2. Boiaryn L. V. Teoretychnyi analiz vyvchennia problemy sotsialnoi adaptatsii u psykholohichnii literaturi. [Theoretical analysis of the study of the problem of social adaptation in the psychological literature]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii – Theoretical and applied problems of psychology*. 2013. № 3. S. 54 – 60. [in Ukrainian].
3. *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod., dopov. ta SD). [A large explanatory dictionary of modern Ukrainian (with additions, supplements and CDs)]*. Uklad. ta holov. red. V.T. Busel. K.; Irpin: VTF «Perun», 2007. 1736 s. [in Ukrainian].
4. Zavatska N.Ie. Rozvytok adaptatsiinoho potentsialu ta komunikatyvnoi kompetentnosti molodi u kryzovomu suspilstvi. [Developing adaptive capacity and communicative competence of young people in a crisis society]. *Materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Suchasnyi stan rozvytku ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii» - Materials IV. scientific-practical Conf. "The current state of development of extreme and crisis psychology"*, 30 lyst.-1 hrud. 2017 r., m. Kharkiv. Kh. : Vyd-vo Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy, 2017. S. 91 – 92. [in Ukrainian].
5. Mateiko N.M. Psykholohichniy suprovid osobystosti yak skladova zberezhenia psykhichnoho zdorovia u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Psychological support for the individual as part of maintaining mental health in the training process]. *Materialy V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Aktualni pytannia teorii ta praktyky psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv» - Proceedings of the V All-Ukrainian Scientific-Practical*

Conference "Topical Issues of Theory and Practice of Psychological and Pedagogical Training of Future Specialists", m. Khmelnytskyi, 30–31 bereznia 2017 r. Khmelnytskyi, 2017. S.35-37. [in Ukrainian].

6. Miziuk V. M. Adaptatsiia inozemnykh studentiv do osvithnoho seredovysshcha Ivano-Frankivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu. [Adaptation of foreign students to the educational environment of Ivano-Frankivsk National Medical University]. *Halytskyi likarskyi visnyk – Galician Medical Bulletin*. 2014. T. 21, Ch 1. S. 82 – 84. [in Ukrainian].

7. Osypenko V. A. *Sotsialno-psykholohichni chynnyky adaptyvnoi povedinky studentiv-medykiv. [Socio-psychological factors of adaptive behavior of medical students]: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.05. Sievierodonetsk, 2016. 20 s. [in Ukrainian].*

8. Prokhorov A. O. *Samorehuliatyisia psykhycheskykh sostoiany: fenomenolohyia, mekhanyzmy, zakonomernosty. [Self-regulation of mental states: phenomenology, mechanisms, patterns]. M: PERSE, 2005. 352 s. [in Russian].*

9. Romm M. V. *Fylosofyya y psykholohyia adaptyvnykh protses sov. [Philosophy and Psychology of Adaptive Processes]. M.: Yzdatelstvo psykholohosotsyalnoho ynstytuta; Voronezh: Yzdatelstvo NPO «MODEK», 2006. 296 s. [in Russian].*

10. *Tlumachnyi slovnyk psykholohichnykh terminiv. Slovnyk. [Psychological Terms Dictionary . Dictionary]. V. Y. Brodovska, V. O. Hrushevskiy, I. P. Patryk K.: VD «Profesional», 2007. 512 s. [in Ukrainian].*

11. Perez M. *Stress, Coping and Health. A Situation-Behavior Approach. Theory, Methods, Applications. Seattle-Toronto-Bern, 1992. 319 r. [in English].*

12. Holmes S. A. *Psychopathic disorder: a category mistake? J. of medical Ethics, 1991. V. 17. № 2. R. 86–88. [in English].*

Boiaryn L.V., Zavatska N.E.

THE PROBLEM OF SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS TO THE CONDITIONS OF THE ENVIRONMENT OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The results of the theoretical study of the problem of social and psychological adaptation of foreign students to the conditions of the educational environment of higher education are presented in the paper. It is noted that the qualitative training of specialists and the relative accessibility of higher education encourage foreign students to study in Ukrainian educational institutions. The purpose of this work is theoretical and methodological analysis of the study of the problem of social and psychological adaptation of foreign students to the conditions of educational environment in foreign and domestic psychological literature.

To achieve this goal, a set of research methods was used: analysis, synthesis, comparison of modern scientific and empirical studies on the problem of adaptation of students, including foreign students, to higher education, as well as their generalization and systematization.

The difficulties of adapting foreign students are revealed - they depend on national and regional characteristics and vary from course to course. The process is complicated by several problems: establishing social contacts, overcoming the language barrier, self-realization in the new society and integration in it, getting rid of stereotypical perception of representatives of another culture, developing tolerant attitude towards participants of intercultural communication and interaction values of the new society.

It is determined that social and psychological adaptation is a process of active adaptation to the requirements of the environment. From the standpoint of a systematic approach, this phenomenon is considered as a continuous process of mutual influence of a person and his social environment, the success and adequacy of which depends on both individual psychological characteristics and environmental factors.

It is stated that psychophysiological, intellectual, socio-cultural and other spheres of adaptation, appear as separate aspects of a single process of social and psychological adaptation. As a rule, in the natural environment of higher education institutions for foreign students there is not a separate factor, but a multilayered complex of environmental factors in which they find themselves.

It is established that the socio-psychological adaptation of foreign students, as a complex, interdisciplinary, procedural formation - is the result of the student's activity and involves concentrating and using his or her personal regulatory capabilities.

Key words: *adaptation, foreign students, educational environment, social and psychological adaptation, socialization, deviant adaptation, activity, communication.*

Боярин Лілія Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області;

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та соціальної роботи, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля.

Boiaryn Liliia – candidate of psychological sciences, associate professor of the department of pedagogy, psychology and theory of education management of the Institute of postgraduate pedagogical education of Chernivtsi region;

Zavatska Nataliia – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of Practical Psychology and Social Work, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.